

Kolin Mekalou

FORTUNINI MILJENICI

Knjiga prva – Predstava za gospodara

Prevela
Žermen Filipović

 Laguna

Naslov originala

Colleen McCullough
FORTUNE'S FAVORITES

Copyright © 1993 by Colleen McCullough

Published by arrangement with Collins Publishers, Inc.

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Prečasnoj A. Rebeki Vest, potpukovniku

Femina Optima Maxima

najvećoj ženi na svetu

SPISAK MAPA I ILUSTRACIJA

MAPE

Italija: Topografija i drumovi	6
Severna Italija i jug središnje Italske Galije	62
Istok središnje Italije	69
Ofelina opsada Preneste; Sula zauzima <i>Via Latina</i>	188
Put Samnita do Kolinske kapije u Rimu	199

ILUSTRACIJE

Izvesni događaji u istoriji Rima koji prethode radnji romana <i>Prvi čovek Rima</i>	9
Nikomed Treći Epifan Filopator	12
Mladi Pompej	42
Lucije Kornelije Sula Feliks	240
Aurelijina insula	370
Rimski magistrati	383
Amfiteatar Komicije	412
Izgled toge	415
<i>Triclinium</i>	419

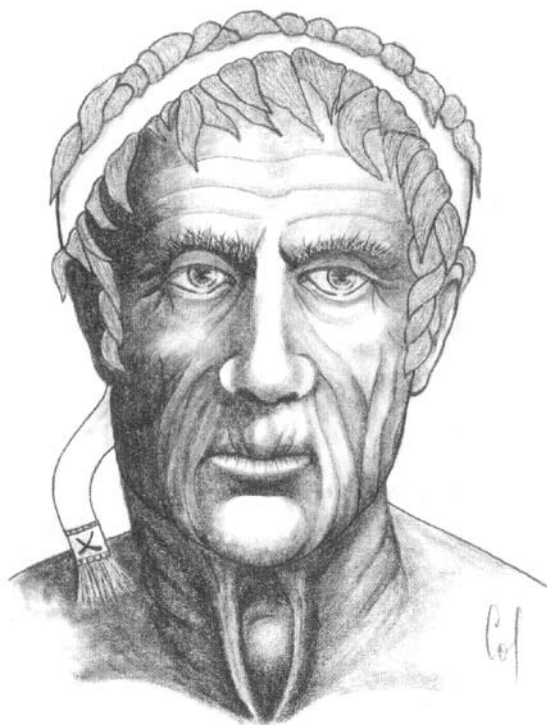
NEKI DOGAĐAJI U ISTORIJI RIMA PRE RADNJE ROMANA PRVI ČOVEK RIMA

(Napomena: svi datumi su pre nove ere)

- Oko 1100. Bekstvo iz Troje, Eneja se naseljava u Laciju. Sin mu Jul postaje kralj Alba Longe.
- 753–715. Romul, prvi kralj Rima: sagradio grad na Palatinu.
- 715–673. Numa Pompilije, drugi kralj: uspostavio senat od sto članova, sveštenečke kolegije, godini dodao još dva na postojećih deset meseci.
- 673–642. Tul Hostilije, treći kralj: sagradio zgradu senata.
- 642–617. Anko Marcije, četvrti kralj: sagradio Drveni most, utvrdio Janikul, u ime Rima zaposeo nalazišta soli kod Ostije.
- 616–578. Tarkvinije Prisk, peti kralj: sagradio *Circus Maximus*, odvodne kanale u centralnom Rimu, povećao broj članova senata na trista, uspostavio tribe i klase, uspostavio cenz.
- 578–534. Servije Tulije, šesti kralj: stvorio pomerijum, sagradio Ager.
- 534–510. Tarkvinije Oholi, sedmi kralj: dovršio hram Jupitera Najboljeg i Najvećeg, uništio Gabije.
509. Tarkvinije Oholi svrgnut, ukinuta monarhija. POČETAK RIMSKE REPUBLIKE. Brut i Valerije prvi visoki magistrati (zvani pretori, a ne konzuli).
508. Veliki pontifik uspostavljen s ciljem da se umanjí značaj *rex sacrorum*.
500. Tit Larcije, prvi diktator.
494. Prva secesija plebsa: dva plebejska tribuna i dva plebejska edila.
471. Druga secesija plebsa: plebejska skupština postaje tributska.
459. Broj plebejskih tribuna povećan s dva na deset.
456. Treća secesija plebsa: plebejcima data zemlja.
451. Decemviri sastavljaju rimske *Zakone dvanaest tablica*.
449. Četvrta secesija plebsa: *lex Valeria Horatia* utvrđuje neprikosnovenost plebejskih tribuna.
447. Stvorena Narodna skupština: uspostavljena dva kvestora.
445. *Leges Canuleiae*: (a) konzule zamenili vojni tribuni s konzulskim ovlašćenjima, (b) dozvoljeni brakovi patricija i plebejaca.
443. Prvi put izabrani cenzori.

439. Servilije Ahala ubija Melija, nesuđenog kralja Rima.
421. Broj kvestora povećan na četiri, plebejcima dozvoljeno da se kandiduju za položaj kvestora.
396. Uvođenje plate za rimske vojnike. Plate nisu povećane sve dok ih Cezar, kad je postao diktator, nije udvostručio.
390. Gali pustoše Rim, Kapitol spasen zahvaljujući upozorenju gusaka.
367. Konzulat obnovljen. Stvorena dva kurulska edila.
366. Prvi plebejski konzul. Stvoren *praetor urbanus*.
356. Prvi plebejski diktator. Plebejcima dozvoljeno da se kandiduju za položaj cenzora.
351. Prvi cenzor iz redova plebejaca.
- 343–341. Prvi samnitski rat. Rim zaključuje mir.
342. *Leges Genuciae*: (a) ublažavanje dužničke obaveze, (b) na svakom položaju se može biti samo jednom u deset godina, (c) oba konzula mogu biti plebejci.
339. *Leges Publiliae*: (a) jedan cenzor mora biti plebejac, (b) sve zakone usvojene u centurijatskoj skupštini mora odobriti senat, (c) plebisciti dobijaju izvesnu zakonsku valjanost.
337. Prvi plebejski *praetor urbanus*.
- 326–304. Drugi samnitski rat (poraz u Kaudinskom klancu, jaram).
300. *Leges Ogulniae*: omogućio plebejcima pristup u svešteničke kolegije.
- 298–290. Treći samnitski rat. Rim ostvario nadmoć.
289. Stvorena kovnica novca i *tresviri monetales* (tri nadzornika kovnice).
287. *Lex Hortensia*: plebisciti dobijaju snagu zakona.
267. Broj kvestora povećan sa šest na osam.
264. Prva gladijatorska borba u Rimu (ne u *Cirkusu!*).
- 264–241. Prvi punski rat (protiv Kartagine). Rim po odredbama mira dobija Siciliju, Sardiniju i Korziku kao svoje prve provincije.
253. Prvi plebejski *pontifex maximus*.
242. Ustanovljen *praetor peregrinus*, te se tako broj pretora povećava na dva.
241. Reforme centurijatske skupštine neznatno umanjuju moć prve klase. Stvorene i poslednje dve tribe: sada ih ukupno ima trideset pet.
227. Broj pretora povećan s dva na četiri. Broj kvestora povećan sa šest na deset.
- 218–201. Drugi punski rat. Hanibal zapoveda Kartaginjanima.
- 210–206. Scipion Afrikanac pobeđuje u Španiji.
202. Poslednji diktator starog kova nakratko na dužnosti.

197. Španije postale provincije: pretora šest, kvestora dvanaest.
180. *Lex Villia annalis* uredio kurulske magistrature.
171. Privremeno uspostavljen prvi sud za izdaje.
169. *Lex Volconia* je zabranio da žene po testamentu dobijaju velika nasleđstva. Sukobi Senata i vitezova: cenzori odbili da prihvate ponude preduzeća s kojima su prethodni cenzori sklopili ugovore. Profit je bio neumeren. Vitezovi su tada umalo osudili cenzore za veleizdaju.
149. Na osnovu *lex Atinia*, plebejski tribuni automatski postaju članovi senata. *Lex Calpurnia* uvodi stalni sud za iznude.
- 149–146. Treći punski rat. Afrika postaje rimska provincija.
147. Aneksija Makedonije kao rimske provincije.
144. Pretor K. Marcije Reks sagradio prvi rimski akvadukt.
139. *Lex Gabinia* uvodi tajno glasanje na svim izborima.
137. *Lex Cassia* uvodi tajno glasanje za sudske porote.
133. Ubijen plebejski tribun Tiberije Grah.
123. Gaj Grah izabran za plebejskog tribuna.
122. Gaj Grah ponovo izabran za plebejskog tribuna.
121. Senat doneo prvi ukaz o krajnjim merama da bi se obračunao s Gajem Grahom: on izvršava samoubistvo, a njegove pristalice su pogubljene.
121. Supruga ubija kralja Mitridata Petog od Ponta. Mladi Mitridat beži i sakriva se u planinama.
120. Poplavljen zavičaj germanskih Kimbra i Tevtonaca. Počela velika seoba.
119. Plebejski tribun Gaj Marije donosi *lex Maria* s tesnom većinom (da bi se sprečila korupcija).
115. Mladi Mitridat preuzima vlast i postaje kralj Ponta.
113. Germanski Kimbri pobedili Papirija Karbona u Noriku.
112. Rim objavio rat Jugurti od Numidije.
111. Rim sklapa mirovni sporazum s Jugurtom.
110. Aul Postumije Albin bez ovlašćenja napada Numidiju: počinje rat s Jugurtom...

NIKOMED III EPIFAN FILOPATOR

KRATAK SADRŽAJ

Namera mi je da čitalac u potpunosti uživa u *Fortuninim miljenicima* kao u zaokruženom, samostalnom romanu, a da pri tom ne mora prethodno pročitati *Venac od trave* i *Prvog čoveka Rima*. Da bi čitaocu bilo lakše i lepše, na sledećim stranicama sam izložila kratak sadržaj ova dva romana.

DOGAĐAJI OPISANI U ROMANU *PRVI ČOVEK RIMA*

Godina je 110. pre nove ere. Više slučajem do namerom, Rim-ska republika počinje da stiče teritorijalnu imperiju, a taj proces ekspanzije vrši sve nepodnošljiviji pritisak na drevno ustrojstvo. Ovo ustrojstvo je osmišljeno kako bi se uredila pitanja malog grada-države i zaštitili interesi njegove vladajuće klase čije je otelotvorenje 110. godine pre nove ere još uvek Senat.

Pravi poziv Rima bili su ratovi, koje je vodio izuzetno i na koje se oslanjao kako bi održao napredak i uspešnu privredu; Rim je razne druge države u okviru Italije takođe držao u podređenom položaju, ne dozvoljavajući da njihovo stanovništvo dobije rimska građanska prava i ekonomsku jednakost.

Ali narod je sve više izražavao nezadovoljstvo i mnogi politički demagozi poput braće Grah ustali su javno objavivši nameru da Senat liše vlasti. Vlast je trebalo preneti na narod preko rimskih građana malo nižeg ranga, vitezova, koji su prevashodno bili bogati poslovni ljudi. (Društvene promene u antičkom svetu nikad nisu zagovarane u ime siromašnih, već je u pitanju oblik borbe između zemljoposedničke aristokratije i ekonomske plutokratije.)

Godine 110. pre nove ere, četrdesetsedmogodišnji **Gaj Marije** bio je manje-više beznačajna osoba iz male latinske oblasti Arpina. Zahvaljujući svojim nenadmašnim vojnim sposobnostima, uspeo je da se uzdigne do preture, po važnosti drugog položaja u izabranoj vlasti, i zgrne ogromno bogatstvo. Ali Marije je žudeo da postane konzul (najviši položaj) iako je znao da će mu nepoznato poreklo biti prepreka da se vine tako visoko. Konzulat je pripadao zemljoposedničkim aristokratama iz drevnih porodica koji ruke nikad nisu uprljali stičući novac na poslovnom tržištu.

Zatim je slučajni susret s osiromašenim patricijem (najuzvišenija klasa ovih aristokrata), senatorom **Gajem Julijem Cezarom** (dedom velikog Cezara), omogućio Mariju da uveća izgleda za dobijanje konzulata. Finansirao je karijere dvojice sinova starog Cezara i njegovoj mlađoj kćerki, takođe, obezbedio miraz, a zauzvrat dobio ruku starije kćerke **Julije**. Tako je u Marijevu porodicu stigla plemenita krv, a njegovi se izgledi za pobeđu na izborima povećali.

Sada oženjen Julijom, Marije sa svojim prijateljem **Publijem Rutilijem Rufom**, koji voli da piše pisma, 109. godine pre nove ere odlazi u rat protiv kralja Jugurte od Numidije. Ali Marije nije vrhovni zapovednik; njegov položaj je dobio aristokrata Metel (koji će se kasnije prozvati **Metel Numidik** u spomen na rat protiv Numidije, ali koga Marije naziva daleko pogrdnijim imenom, **Prase**). S Metelom Numidikom je njegov dvadesetogodišnji sin **Metel Pije Prasence**.

Rat se u Africi odvija sporo jer Metel Numidik nije baš umešan vojskovođa. Godine 108. pre nove ere Marije traži da bude razrešen s položaja starijeg legata da bi se vratio u Rim i kandidovao na izborima za mesto jednog od dvojice konzula za 107. godinu. Metel Numidik mu ne dozvoljava da ide, pa Marije u Rim šalje pisma kojima vodi kampanju iznoseći pritužbe i stroge ocene na račun vojevanja svog nadređenog. Na kraju mu ovo uspeva i Metel Numidik je prisiljen da Marija razreši službe u Africi.

Međutim, pre no što Marije napusti Afriku, sirijska proročica Marta proriče da će Marije biti rimski konzul sedam puta, što se dotad nikome nije desilo, i da će ga nazivati trećim osnivačem Rima; ali mu takođe kaže da će sestric njegove supruge po imenu Gaj postati najveći Rimljanin svih vremena. Ovo dete još nije rođeno. Marije ne sumnja u tačnost proročanstva.

Po povratku u Rim, Marije je izabran za mlađeg od dvojice konzula za 107. godinu pre nove ere. Tada se koristi zakonodavnim telom – plebejskom skupštinom – kako bi se u ratu protiv Jugurte od Numidije oduzelo zapovedništvo Metelu Numidiku Prasetu; to isto zapovedništvo dobija sam Marije.

Međutim, njegov glavni problem je izvor vojnika. Šest legija kojima je zapovedao Metel Numidik u Africi sada je namenjeno drugom konzulu za 107. godinu. Italija doslovce nema nijednog čoveka koga bi mogla regrutovati za službu u rimskoj vojsci: previše ljudi je uzalud nastradalo u bitkama za prethodnih petnaest godina zahvaljujući nizu potpuno nesposobnih zapovednika besprekornog aristokratskog porekla. A važni prijatelji Metela Numidika, gnevni što mu Marije oduzima zapovedništvo u ratu protiv Jugurte, sada se udružuju ne bi li Marija omeli u prikupljanju novih vojnika.

Ali Marije, mislilac koji ruši postojeće ustanove, zna za još neiskorišćen izvor vojnika – *capite censi* ili proleterci, što je

najniža klasa rimskih građana bez imovine – i odlučuje da svoju vojsku sastavi od proletera. Revolucionarna zamisao!

Od rimskih vojnika uvek se zahtevalo da poseduju zemlju i budu dovoljno bogati kako bi ratnu opremu nabavljali o svom trošku; ova klasa prilično uspešnih zemljoradnika vekovima je Rimu obezbeđivala vojnike. Sada ovih ljudi gotovo da nema, a njihovi sitni posedi prešli su u vlasništvo članova Senata ili najvišeg sloja vitezova poslovnih ljudi. Tako nastaju latifundije, ogromna gospodarstva na kojima rade robovi, što onemogućava zapošljavanje slobodnih ljudi.

Kad je Marije objavio da će vojnike regrutovati iz redova proletera, nastala je nezamisliva gužva. Boreći se, stopu po stopu, sa senatorima aristokratama i mnogim vitezovima poslovnim ljudima, Marije je ipak ostvario svoju nameru u plebejskoj skupštini, a zatim doneo još jedan zakon koji je obavezao Državnu blagajnu Rima da finansira naoružavanje i opremanje njegovih siromašnih legionara.

Kad je Marije ponovo otplovio u Afriku, sa sobom je poveo čitavih šest legija siromašnih vojnika, za koje se u Senatu smatralo da ne mogu biti srčani i odani. S njim je bio i njegov kvestor (niži magistrat odgovoran za finansije), izvesni **Lucije Kornelije Sula**. Sula se tek oženio **Julilom**, mlađom kćerkom starog Cezara, pa je tako postao Marijev pašenog.

Sula se gotovo u svemu potpuno razlikovao od **Marija**. Prelepi aristokrata besprekornog patricijskog porekla nije mogao postati član Senata pošto je bio izuzetno siromašan – sve dok, zahvaljujući nizu lukavo smišljenih ubistava, nije nasledio imovinu ljubavnice Nikopole i maćehe Klitumne. Ambiciozan i potpuno nemilosrdan, i Sula je verovao u svoju sudbinu. Ali posle prve trideset tri godine života provedene u najneuglednijem svetu pozorišnog ološa, Sula je imao opasnu tajnu; u Rimu, čiji su se građani žestoko protivili homoseksualizmu, Sula sada počinje

da grebe i rukama i nogama ka vrhu potiskujući svoju ljubav prema grčkom glumcu **Metrobiju**, koji u to vreme još nema ni dvadeset godina.

Mariju je trebalo skoro tri godine da potuče Jugurtu od Numidije, mada je samog kralja zapravo uhvatio Sula, sada jedan od Marijevih legata i njegova desna ruka, čovek u kog ima najviše poverenja. Tako različite prirode i porekla, dva muškarca se ipak veoma dobro slažu. Marijeva vojska proletera pokazala se izuzetno dobro u borbama, što je učutkalo kritike iz Senata.

Dok su Marije i Sula ratovali u Africi, nad Rim se nadnela nova pretnja. Ogroman skup germanskih naroda (Kimbri, Tevtonci i Kerusci/Markomani/Tigurini) stiže u Galiju (današnju Francusku) i nanosi nekoliko teških poraza rimskoj vojsci predvođenoj aristokratama nesposobnjakovićima, koji odbijaju saradnju s ljudima koje smatraju nižima od sebe.

Marija bez njegovog znanja drugi put biraju za konzula i dodeljuju mu zapovedništvo u ratu protiv Germana; uprkos protivljenju Metela Numidika i **Marka Emilija Skaura Princepsa Senata** (vođe ovog tela), svi u Rimu veruju da je Marije jedini čovek koji može pobediti Germane, što je i doprinelo da dobije ovaj drugi, neobični konzulat, koji uopšte nije tražio.

U pratnji Sule i sedamnaestogodišnjeg **Kvinta Sertorija** (Marijevog rođaka) Marije je svoju vojsku proletera – sada prekaljenih veterana – poveo 104. godine pre nove ere u Prekoalpsku Galiju da tamo sačeka dolazak Germana.

Međutim, Germani nisu došli. Dok je Marije sa svojim vojnicima usredsređen na javne radove, Sula i Sertorije se prerašavaju u Gale i odlaze da otkriju namere Germana. Marije je 103. godine pre nove ere ponovo izabran za konzula, a zahvaljujući naporima plebejskog tribuna **Lucija Apuleja Saturnina**, Marije 102. godine i četvrti put postaje konzul. Upravo te godine dola-

ze Germani – i to baš na vreme. Marijevi neprijatelji u Senatu spremali su se da ga zauvek istisnu.

Zahvaljujući Sulinom i Sertorijevom uspešnom uhođenju, Marije je upozoren na zaprepašujuću germansku strategiju koju je razradio novi vođa Germana, sposobni kralj Bojoriks. Podelio je svoje ogromno ljudstvo na tri dela i s tri strane krenuo u pohod na Italiju. Prvi deo – Tevtonci – trebalo je da idu niz reku Rodan (Ronu) i uđu u Italiju preko zapadnih Alpa; drugi deo, Kimbri (koje je predvodio sam Bojoriks), trebalo je da zauzmu središnji deo severne Italije preko planinskog prevoja danas poznatog kao Brenner; treći deo, mešovitog sastava, trebalo je da preko istočnih Alpa uđe u Italiju i krene prema današnjoj Veneciji. Zatim bi se sva tri dela ujedinila u pohodu na Italsko poluostrvo i osvojila bi Rim.

Marijev kolega, konzul za 102. godinu pre nove ere, po krvnom srodstvu je pripadao Cezarima; zvao se **Kvint Lutacije Katul Cezar** i bio nadmeni aristokrata koji je imao preterano visoko mišljenje o svojim sopstvenim sposobnostima, ali bez stvarnog vojnog talenta, što je Marije znao.

Odlučivši da ostane tamo gde je, u blizini današnjeg grada Eks an Provans, kako bi presreo Tevtonce, Marije je Katulu Cezaru morao prepustiti zaustavljanje kimbrijske vojske (treći deo Germana je odustao i vratio se u Germaniju mnogo pre nego što je trebalo da pređe istočne Alpe). S vojskom od dvadeset četiri hiljade ljudi, Katul Cezar dobija naređenje od Senata da maršira na sever i tamo zaustavi Kimbre. Ali, kako mu nije verovao, Marije mu šalje Sulu u svojstvu zamenika zapovednika; Suli je naređeno da učini sve što je u njegovoj moći kako bi sačuvao dragocenu vojsku Katula Cezara uprkos svim mogućim greškama koje Katul Cezar može napraviti.

U kasno leto 102. godine pre nove ere Tevtonci, koji su okupili preko sto hiljada ljudi, stižu do Marijevog položaja; njegova

vojska je brojala oko trideset sedam hiljada ljudi. U genijalno vođenoj bici Marije je pobio nedisciplinovane i neiskusne Tevtonce; preživeli su se razbežali, a Italiji sa zapada više nije pretila nikakva opasnost.

Međutim, otprilike u isto vreme kad je Marije uništavao Tevtonce, Katul Cezar, Sula i njihova mala vojska ušli su u planinsku dolinu reke Ateze (današnje Adiđe). Tamo su se susreli s Kimbrima koji su upravo prešli Brenner. Pošto nije bilo mesta za manevrisanje legijama, Sula je zahtevao da se Katul Cezar povuče; Katul Cezar je ovo odlučno odbio. Sula je podstaknuo pobunu i vojsku bezbedno doveo u dolinu reke Po, smestio je u Placenciju (današnju Pjaćencu), a dvesta hiljada kimbrijskih muškaraca – sa ženama, decom i životinjama – preplavilo je istok doline reke Po.

Izabran po peti put za konzula, zahvaljujući velikoj pobedi nad Tevtoncima, Marije 101. godine vraća najveći deo vojske u severnu Italiju i ujedinjuje ga s vojskom Katula Cezara; sada imaju pedeset četiri hiljade ljudi. Sredinom leta se konačna bitka protiv Germana vodi na polju kod Vercele u blizini podnožja zapadnih Alpa. Bojoriks je poginuo a Kimbri uništeni. Marije je spasao Italiju i Rim od Germana, koji se od tog poraza neće oporaviti narednih pedeset godina.

Međutim, Metel Numidik, Skaur Princeps Senata, Katul Cezar i ostali i dalje su Marijevi ogorčeni neprijatelji, iako je Marije sada nazivan trećim osnivačem Rima, a i uspeo je da 100. godine pre nove ere bude i šesti put izabran za konzula.

Te godine se metež s bojnog polja premestio na *Forum Romanum*, koji je postao poprište krvavih pobuna i jarosne političke demagogije. Marijev pristalica Saturnin uspeo je (uz pomoć saveznika Glaucije, kao i ubistva plebejskog tribuna) da drugi put bude izabran za plebejskog tribuna i iskoristi svoj položaj (poznat po

radikalima i demagozima) kako bi osigurao dodeljivanje zemlje Marijevim veteranima, vojnicima iz redova proletera.

Ovo je bio jedini nedostatak uzimanja ljudi bez imovine u legije; kako ništa nisu posedovali a primanja su im bila mala, ovi ljudi su morali biti nagrađeni nakon što je Rim iscrpao njihove vojne sposobnosti. Marije im je obećao da će im dodeliti zemlju – ali ne u Italiji. Njegov cilj je bio širenje rimske kulture i običaja po čitavom brzorastućem carstvu provincija (u kojima je Rim posedovao ogromne površine javnog zemljišta) tako što će naseliti svoje veterane, vojnike iz redova proletera, u inostranstvu. U stvari, mučno pitanje dodeljivanja rimskog javnog zemljišta veteranima iz nižih klasa na kraju će uveliko doprineti padu Rimske republike, jer je kratkovidni i neprijateljski nastrojani Senat uporno odbijao da sarađuje s rimskim vojskovođama i mirnim putem dodeli zemlju. To je značilo da su, kako je vreme prolazilo, ovi veterani iz redova proletera shvatili da je celishodnije da budu odani pre svega svojim zapovednicima (pošto su zapovednici želeli da im daju zemlju), pa tek onda Rimu (pošto sam Rim, otelotvoren u Senatu, nije bio voljan da im zemlju dodeli).

Dva Saturninova zemljišna zakona naišla su na uporno i žestoko protivljenje senatora, iako Saturnin nije u celosti bio lišen podrške iz redova viših klasa. Prvi zemljišni zakon je donet, ali je drugi usvojen tek pošto je Marije prisilio članove Senata da se zakunu da će zakon podržati. Metela Numidika nisu mogli ubediti da položi zakletvu, te je ovaj dobrovoljno otišao u izgnanstvo prethodno plativši ogromnu novčanu globu – kaznu za to što nije položio zakletvu.

Međutim, Skaur Princeps Senata prevario je Marija, u političkom smislu ne tako obdarenog, za vreme rasprave o drugom zemljišnom zakonu, pa je Marije priznao da postoji mogućnost da oba Saturninova zakona nisu pravno valjana. Do tog trenutka potpuno odan Mariju, Saturnin se sada okreće protiv njega,

kao i protiv Senata, i počinje da kuje zaveru ne bi li uništio i Marija i Senat.

Na nesreću po Marija, zdravlje mu upravo u tom trenutku popušta; zbog blagog moždanog udara prisiljen je da se povuče iz političkog života na nekoliko meseci, a za to vreme Saturnin spletkari.

Žito je trebalo da stigne u Rim u jesen, ali je širom Mediterana vladala suša. Četvrtu godinu zaredom stanovništvo Rima suočeno je s visokim cenama i velikom nestašicom žita. U ovo-me Saturnin vidi svoju priliku. Odlučio je da postane prvi čovek Rima: ne kao konzul, već kao plebejski tribun, što je bio položaj s kojeg je mogao kontrolisati ogromne mase ljudi koji su se sada svakodnevno skupljali na Forumu negodujući zbog oskudice koja ih je predstojeće zime očekivala. Saturnin nije pokušavao da zavede najniže klase kada je doneo zemljišni zakon kojim se žito obezbeđivalo državnim sredstvima; zapravo se borio da zadobije naklonost trgovaca i zanatlijskih cehova čije je poslovanje bilo ugroženo zato što najniže klase neće imati dovoljno hrane. Glasovi najnižih klasa bili su bezvredni, ali glasovi trgovaca i zanatlijskih cehova za njega su imali dovoljnu težinu da – uz njihovu podršku – svrgne i Senat i Gaja Marija.

Manje-više oporavljen od moždanog udara, Marije saziva sastanak Senata za prvi dan decembra 100. godine pre nove ere da se vidi šta se može učiniti kako bi se zaustavio Saturnin, koji sada namerava da se treći put kandiduje za plebejskog tribuna dok se njegov prijatelj Glaucija kandiduje za konzula. Ni jedna ni druga kandidatura nisu zapravo bile protivzakonite, ali su obe naišle na veliko neodobravanje jer su predstavljale kršenje običaja.

Sve je došlo do tačke ključanja za vreme konzulskih izbora, kada je Glaucija ubio drugog kandidata. Marije je sazvaio Senat, koji je doneo odluku o krajnjim merama (oblik vanrednog stanja); Senat i njegove pristalice otišli su kućama po oružje, a bitka se održala na Forumu. Saturnin i Glaucija su mislili da

će se najniže klase, pod pretnjom opšte gladi, dići na pobunu. Ali najniže klase nisu bile voljne da tako nešto urade, već su svi mirno otišli kućama. Uz Sulu kao svoju desnu ruku Marije je zatim porazio ograničene snage kojima je Saturnin raspola-
gao. Saturnin je potražio utočište u hramu Jupitera Najboljeg i Najvećeg, ali je bio prisiljen da se preda kad je Sula prekinuo vodosnabdevanje Kapitola.

Glucija je izvršio samoubistvo, ali su Saturnin i ostatak njegovih bliskih prijatelja zatvoreni u zgradu Senata gde su čekali suđenje za veleizdaju – suđenje za koje su svi znali da će slomiti ionako poljuljano uređenje Rima. Sula je pitanje rešio tako što je krišom odveo malu grupu mladih aristokrata na krov zgrade Senata, te su odatle ubili Saturnina i njegove prijatelje gađajući ih crepovima skinutim s krova.

Saturninov zakon o žitu je ukinut, ali se Marije – kome je sad bilo pedeset sedam godina – morao suočiti s činjenicom da je njegova politička karijera završena. Izgledalo je da šestorostruki konzul nikada neće ispuniti proročanstvo i postati konzul i sedmi put. Sula se pak nada da će za godinu dana postati pretor. Odlučio je da se stoga mora udaljiti od Marija, sada politički omraženog, ne bi li sačuvao vlastitu karijeru.

Za ovih deset godina, privatni i ljubavni život Marija i Sule tekli su različito.

Marijev brak s Julijom je cvetao. Dobili su 109. godine pre nove ere sina jedinca koji je nazvan **Mladi Marije**. Stari Cezar je umro, ali je dočekao da vidi da su mu oba sina u dobrom položaju da u budućnosti steknu politički i vojni ugled. Njegov mlađi sin Gaj oženio se bogatom i lepom kćerkom iz čuvene porodice Aurelija Kota, izvesnom **Aurelijom**, i mladi par je razborito postupio uselivši se u Aurelijinu stambenu zgradu u Suburi, ozloglašenom delu Rima. Imali su dve kćeri, a 100. godine pre nove ere dobili su napokon sina (velikog Cezara),

dete koje je spomenuto u proročanstvu – najvećeg Rimljanina svih vremena. Mario je odlučio da se potruži i ovaj deo cenjenog proročanstva osujeti.

Sulin brak s mlađom kćerkom starog Cezara, Julilom, nije bio srećan, uglavnom zbog Juliline grozničave i izuzetno dramatične naravi. U ovom braku je rođeno dvoje dece, kćerka i sin. Opsednuta ljubavlju prema Suli, Julila je znala da nije jedina u Sulinom srcu, mada nije ni sanjala o njegovim pravim seksualnim naklonostima. Tako nesrećna okrenula se piću, i vremenom je postala potpuno zavisna od vina.

Tada se dogodilo nešto neočekivano; mladi grčki glumac Metrobije posetio je Sulu u njegovoj kući. Iako je čvrsto rešio da s njim više nema ništa u putenom smislu, Sula je pokleknuo ugledavši Metrobija. Nisu ni znali da ih je Julila videla kako vode ljubav. Odmah je počinila samoubistvo. Da mu deca ne bi odrastala bez majke, Sula se kasnije oženio **Elijom**, ljupkom udovicom dobrog porekla, koja nije imala dece.

Skaur Princeps Senata je imao sina koji se pokazao kao kukavica dok je služio u vojsci Katula Cezara u severnoj Italiji. Zgađen, Skaur se odrekao mladića koji se potom ubio. Ubrzo nakon toga se Skaur, sada gotovo šezdesetogodišnjak, oženio verenicom svoga sina, sedamnaestogodišnjom kćerkom starijeg brata Metela Numidika, poznatom kao **Dalmatika**. Nju niko nije pitao za mišljenje o ovakvom braku.

A mladi **Marko Livije Druz**, ugledni aristokrata, sin slavnog oca, priređuje 105. godine pre nove ere dvostruko venčanje; on se oženio sestrom svog najboljeg druga, patricija **Kvinta Servilija Cepiona**, dok se Cepion ženi Druzovom sestrom, **Livijom Druzom**. Druz u braku nije dobio decu, ali Cepion i Livija Druza dobijaju dve kćerke, od kojih će starija, **Servilija**, imati sina Bruta i biti ljubavnica velikog Cezara.

DOGAĐAJI OPISANI U VENCU OD TRAVE

Radnja počinje 98. godine pre nove ere, gotovo dve godine nakon poslednjih događaja u romanu *Prvi čovek Rima* – ali za te dve godine se, uslovno govoreći, nije dogodilo ništa važno.

Ljupkost i dobrota njegove druge žene **Elije** Sulu ostavljaju potpuno ravnodušnim. On žudi za drugo dvoje ljudi – mladim grčkim glumcem **Metrobijem** i devetnaestogodišnjom ženom **Marka Emilija Skaura** Princepsa Senata, **Dalmatikom**. Ali kako ambicija i osećaj za sudbinu i dalje nadvladavaju sve druge Suline strasti, on uporno odbija i da vidi Metrobija i da se upusti u vezu s Dalmatikom.

Nažalost, Dalmatika nema tu vrstu samodiscipline i izvrgava se javnom ruglu pokazujući svoju neuzvraćenu ljubav prema Suli. Poniženi Skaur zahteva da Sula napusti Rim da bi glasine prestale, ali pošto smatra da nije kriv, te da je Skaur nerazuman, Sula odbija. On namerava da se kandiduje za pretora, što znači da mora ostati u Rimu. I pored toga što je svestan da je Sula nedužan, Skaur sprečava da Sula bude izabran na mesto pretora, a Dalmatiku – zatvara u kuću.

Osujećen u političkoj karijeri, Sula je odlučio da ode u Ovosranu Španiju kao legat borbenog guvernera Tita Didija. Skaur je pobedio. Pre odlaska Sula se udvara **Aureliji**, ženi Gaja Julija Cezara, i biva odbijen; besan, odlazi da vidi **Metela Numidika** (koji se tek vratio iz izgnanstva) i ubija ga. Daleko od pomisli da Sulu okriviti za očevu smrt, **Metel Pije Prasence** mu se i dalje divi i veruje mu.

Porodica Cezar napreduje. Oba sina starog Cezara, Sekst i Gaj, napreduju pod Marijevim pokroviteljstvom, mada je to za Gaja

značilo često odsustvovanje od kuće. Njegova žena Aurelija upravlja svojom stambenom zgradom i uspešno se stara o dobrobiti i obrazovanju dve kćeri i dragocenog sinčića, **Mladog Cezara**, koji u veoma ranom uzrastu pokazuje zapanjujuću inteligenciju i sposobnost. Jedino zbog čega svi Aurelijini rođaci i prijatelji strepe jeste njena naklonost prema Suli, koji je posećuje jer joj se divi.

Još u političkoj senci, **Gaj Marije** vodi svoju ženu **Juliju** i sina **Mladog Marija** na dugi odmor na Istok, gde obilaze razne delove Anadolije.

Stigavši u Kilikijski Tars, Marije saznaje da je kralj **Mitridat** od Ponta napao Kapadokiju, ubio mladog monarha i na tron postavio jednog od svojih mnogih sinova. Ostavljajući ženu i sina pod zaštitom nomada, Marije je odjahao doslovce sam u glavni grad Kapadokije, gde se neustrašivo suprotstavio kralju Mitridatu od Ponta.

Cepidlaka i lukav, Mitridat je bio čudna mešavina plašljivca i junaka, razmetljivca i kukavice; zapovedao je ogromnom vojskom i svoje kraljevstvo silno proširio na račun svih svojih suseda izuzev Rima. Nametnuvši bračni savez, Mitridat je postigao potpuni sporazum s **Tigranom**, kraljem Jerermenije; dva kralja nameravaju da se ujedine, poraze Rim i podele vlast nad svetom.

Svi ovi razmetljivi planovi raspršili su se kad je Mitridat upoznao Marija, čoveka koji je, iako potpuno sam, bio dovoljno samouveren da kralju Ponta naredi povlačenje iz Kapadokije. Mada je mogao da naloži Marijevo ubistvo, Mitridat je podvio rep i s vojskom se vratio u Pont, a Marije se pridružio ženi i sinu i nastavio odmor.

U Italiji se situacija zakuvala. Rim je imao vlast nad raznim poluzavisnim narodima koji žive na šarolikom Italskom poluostrvu. Njegovi italjski saveznici, kako su ih nazivali, odavno su

bili u neravnopravnom partnerstvu s Rimom i dobro su znali da ih Rim smatra manje vrednim. Obraćao im se da obezbede i plaćaju vojnike koje je zatim koristio za svoje ratove u inostranstvu, ali je ipak prestao da italske saveznike nagrađuje rimskim građanskim pravima, a uskraćivao im je i jednakost u trgovini, poslovanju i sve druge povlastice koje su pripadale rimskim građanima. Vođe raznih italskih naroda sada su bučno i sve žešće i odlučnije negodovala zahtevajući jednak položaj s Rimom.

Marko Livije Druz je imao prijatelja **Kvinta Popedija Silona**, Italika visokog položaja; vođa svoga naroda, Marsâ, Silon je čvrsto rešio da svi Marsi dobiju puna rimska građanska prava. Druz je saosećao s njim. Veliki rimski aristokrata sa ogromnim bogatstvom i političkim uticajem, Druz je bio siguran da će uz njegovu pomoć Italici dobiti dugo priželjkivana građanska prava i jednakost.

Ali dešavanja u Druzovoj vlastitoj porodici podriće njegovu odlučnost. Druzova sestra **Livija Druza** nesrećno je udata za njegovog najboljeg druga **Kvinta Servilija Cepiona** (Cepion je počeo da je fizički zlostavlja); ona zatim upoznaje **Marka Porcija Katona** u koga se zaljubljuje i s kojim započinje vezu. Već majka dveju devojčica, Livija Druza ostaje u drugom stanju s Katonom, rađa sina i uspeva da ubedi Cepiona da je dete njegovo. Tada najstarija kćerka **Servilija** optužuje Liviju Druzu za neverstvo s Katonom i ubrzava raspad porodice. Cepion se razvodi od Livije Druze i odriče se sve troje dece; Druz i njegova žena joj pružaju podršku. Livija Druza se zatim udaje za Katona i rađa mu još dvoje dece, Porciju i **Mladog Katona** (budućeg Katona Utičkog). Dok se sve ovo dešava, Druz se bori da ubedi Senat u opravdanost italskih zahteva za građanska prava, ali je posle skandala s Livijom Druzom njegov zadatak otežan zahvaljujući Cepionovom iznenadnom i ogorčenom neprijateljstvu.

Druzova žena umire 96. godine pre nove ere, a Livija Druza 93. Njeno petoro dece prelaze sasvim pod Druzovo starateljstvo.

Katon umire 92. godine pre nove ere. Ostaju jedino otuđeni Cepion i Druz.

Mada se smatralo da je prestar za taj položaj, Druz veruje da će se Italicima obezbediti jednakost jedino ukoliko sam postane plebejski tribun i, uprkos tvrdokornom protivljenju Senata, privoli plebejsku skupštinu da Italicima dodeli građanska prava. Zadivljujuće strpljiv i pametan, on veoma dobro napreduje. Ali neki senatori nepopustljivci (uključujući Skaura, **Katula Cezara** i Cepiona) sasvim su ubeđeni da neće uspeti. Uoči same pobeđe Druz je ubijen u atrijumu rođene kuće. Kraj je 91. godine pre nove ere.

Njegovoj užasnoj smrti prisustvovali su petoro dece Livije Druze i njegov usvojeni sin Druz Neron. Ovim mladim ljudima je ostao jedino Cepion, ali on je odbio da išta ima s njima. Starateljstvo nad njima tako dobijaju Druzova majka i njegov mlađi brat, **Mamerko** Emilije Lepid Levijan. Cepion umire 90, a Druzova majka 89. godine pre nove ere. Sada je preostao samo Mamerko. Kada njegova žena odbije da prihvati decu, Mamerko je prisiljen da ih ostavi da odrastaju u Druzovoj kući i dovodi neudatu rođaku i njenu užasnu majku da bi se starale o deci.

Sula se vratio iz Ovostrane Španije na vreme za izbore za gradskog pretora za 93. godinu. Sulu su 92. godine (dok se Druz borio da se građanska prava daju čitavoj Italiji) poslali na Istok da upravlja Kilikijom. Tada je otkrio da je Mitridat, ohrabren petogodišnjom lenjošću Rima, ponovo zauzeo Kapadokiju. Sula je poveo dve legije sastavljene od kilikijskih vojnika na Kapadokiju, smestio ih u dobro utvrđen logor i stezao obruč oko Mitridata, iako je kralj imao daleko mnogobrojniju vojsku. I drugi put je Mitridat prisiljen da pogleda usamljenog Rimljanina u oči i sluša kako mu odsečno naređuje da se vrati kući. I drugi put je Mitridat podvio rep i vratio se s vojskom u Pont.

Ali Mitridatov zet, kralj Tigran od Jermenije, još je bio slobodan i nameravao da ratuje. Sula je poveo svoje dve legije u Jermeniju postavši prvi Rimljanin koji je prešao Eufkrat u vojnom pohodu. Na Tigru, blizu Amide, Sula je našao i upozorio Tigrana; zatim je na Eufratu, kod Zeugme, sazvao sastanak na kojem su bili on, Tigran i ambasadori kralja Parčanâ. Zaključen je sporazum po kojem je sve istočno od Eufrata trebalo da ostane u rukama Parčana, a sve zapadno od Eufrata da dospe u ruke Rima. Sula je takođe bio predmet proročanstva čuvenog haldejskog proroka: on će biti najveći čovek od Atlantskog okeana do reke Ind i umreće na vrhuncu slave i blagostanja.

Sa Sulom je bio njegov sin iz braka s **Julilom**. Ovaj dečak – od svojih petnaestak godina – bio je sunce Sulinog života. Ali nakon Sulinog povratka u Rim (gde je naišao na ravnodušnost Senata prema njegovim delima i izvanrednom sporazumu), Mladi Sula tragično umire. Gubitak sina je bio stravičan udarac za Sulu, koji prekida i poslednje veze sa Cezarima, izuzev povremenih poseta Aureliji. Za vreme ovih poseta upoznaje njenog sina, Mladog Cezara, koji ga zadivljuje.

Italjski rat je počeo nizom strašnih poraza za Rim. Konzul Lucije Cezar sa Sulom kao starijim legatom preuzima južno ratište (u Kampaniji) početkom 90. godine p. n. e. Jedan za drugim, nekoliko zapovednika vojuje na severnom ratištu (u Picenu i Etruriji), ali su se svi pokazali kao žalosno nesposobni.

Gaj Marije žudi za zapovedništvom nad severnim ratištem, ali su mu neprijatelji u Senatu i dalje prejaki. Prisiljen je da služi kao puki legat, a zapovednici ga izlažu mnogim poniženjima. Ali, jedan za drugim, oni bivaju poraženi (i, kao u slučaju Cepiona, umiru), dok Marije nastavlja da obučava vrlo neiskusne i malodušne vojnike. On čeka svoju priliku. Kad se ukazala, odmah ju je zgrabio i, udružen sa Sulom (koji mu je pozajmljen), postigao prvu značajnu pobjedu u ime Rima. Jednog dana,

nakon ove pobjede, Marije doživljava drugi moždani udar – daleko teži od prvog – i biva prinuđen da se povuče iz borbi. Sula je ovim prilično zadovoljan pošto Marije ne uzima ozbiljno Sulu kao vojskovođu i pored toga što je Sula zapovedao u svim pobjedama na južnom ratištu – uvek u ime nekog drugog.

Ratna sreća se 89. godine p. n. e. okreće u korist Rima, posebno na južnom ratištu. Sulu njegova vojska nagrađuje najvišim rimskim vojnim odlikovanjem, vencem od trave, pod zidinama grada Nole, a najveći deo Kampanije i Apulije pokoren je. Sudbina dvojice konzula za 89. godinu p. n. e., Pompeja Strabona i Katona, veoma je različita. Katona Konzula ubija Mladi Marije da bi izbegao vojni poraz; Marije oslobađa sina potkupivši **Lucija Kornelija Cinu**, nadležnog zapovednika. Cina, častan čovek uprkos primljenom mitu, otada postaje Marijev pristalica – i Sulin neprijatelj.

Pompej Strabon, stariji konzul za 89. godinu p. n. e., ima sedamnaestogodišnjeg sina **Pompeja**, koji obožava oca i zahteva da se bori rame uz rame s njim. Oni 90. godine p. n. e. opsedaju grad Askul Picenski, u kojem će se odigrati prvo zverstvo Italjskog rata. S njima je sedamnaestogodišnji **Marko Tulije Ciceron**, najnesposobniji i najmalodušniji ratnik, koga Pompej štiti od očevog gneva – i prezira. Ciceron nikada neće zaboraviti Pompejevu ljubaznost, koja će umnogome uticati na njegovu političko opredeljenje. Kada 89. godine p. n. e. Askul Picenski padne, Pompej Strabon će pogubiti sve meštane muškog pola, a sve žene i decu isterati iz grada ne dozvolivši im da ponesu išta izuzev odeće u kojoj su se zatekli; ovaj nemili događaj istaknut je u analima ratnih grozota.

Ali, kad 88. godine p. n. e. Sulu napokon izaberu za konzula, s Kvintom Pompejem Rufom kao mlađim kolegom, Rim pobjeđuje u ratu protiv italjskih saveznika, ali dozvoljava ono zbog čega je rat i počeo – Italici dobijaju, makar nominalno, puna rimska građanska prava.